

Супервізія є інтегративним варіантом науково-методичного супроводу, який потребує високої кваліфікації спеціаліста, що здійснює цей процес. Супервізор не тільки надає консультаційну допомогу педагогу у ситуації професійних труднощів, але й здійснює у процесі супервізії глибоку корекцію і формування професійних установок клієнта та виступає консультантом консультантів.

Використана література:

1. Педагогическое консультирование : учеб. пособие / М. Н. Певзнер, О. М. Зайченко, С. Н. Горычева, В. Н. Аверкин, А. Г. Ширин, А. В. Петров ; под. ред. В. А. Сластенина, И. А. Колесниковой. – М. : Издательский центр “Академия”, 2006. – 320 с.
2. Саюк В. І. Становлення та розвиток педагогічного дорадництва в Україні / В. І. Саюк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : збірник наукових праць. – Випуск 25 (35) / ред.кол. : Н. В. Гузій (відп. ред.). – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 52-57.
3. Саюк В. І. Педагогічне консультування як професійна діяльність : методичні рекомендації / В. І. Саюк. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 24 с.

Abstract

In the article paid attention to the pedagogical consultation as to professional activity. It is considered essence of the pedagogical consultation, his specific lines, and subjects of advising, aim, principles and direction of consultation, work of professional consultant's in industry of education.

Keywords: *consultation, pedagogical consultation, professional activity, principles of consultation, direction of consultation.*

УДК 37.015:17.024.4]:398(477)

Скрипнікова С. В.

СТАНОВЛЕННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

У статті розглянуто особливості естетичного виховання в Україні як складову народної педагогіки, що знаходить своє втілення у скарбниці народного фольклору.

Ключові слова: *естетичне виховання, етнопедагогіка, народна творчість.*

Потреба всебічного вивчення досвіду українського естетичного виховання особливо гостро постає в умовах, коли українське суспільство переживає трансформації та змушене відповідати на численні глобалізаційні, культурні, інформаційні та інші виклики часу. Особливої ваги це питання набуває, коли йдеться про майбутніх педагогів, покликаних до формування інтелектуальної еліти нашої країни, оскільки здатність до естетичного сприйняття навколишнього світу, як і здатність до активної творчої діяльності, за влучним спостереженням Т. Андрущенко [1], “сама по собі в людині не виникає, вона свідомо формується культурою, зокрема, через освітянські технології” [1, с. 242]. У кожному суспільстві впродовж віків вироблялися особливі прийоми та засоби передання молодому поколінню найкращого, що вдалося досягти попередниками. Упродовж історичного розвитку українського народу такі прийоми та засоби відточувались народним генієм нашої країни, складаючи скарбницю української етнопедагогіки. Прослідковуючи поступовий розвиток цієї цілісної системи, а також ті зміни, що відбувались у підходах до виховання, можемо побачити постійне вдосконалення педагогічного інструментарію, еволюцію традицій та формування виховних ідеалів – уявлень про досконалу особистість, що постає взірцем, до якого має прагнути кожна людина.

Національним ідеалом в українській свідомості надовго постає образ козака, що виступає уособленням честі і мужності, національної гідності та справедливості. Із зміною історичних умов,

поруч із ним постають також романтизовані образи гайдамаків, січових стрільців та інших героїчних образів, що мають сприяти вихованню у молодих людей почуттів відваги, сміливості та наснаги захищати власну родину і рідну землю, готових відстоювати ціною власного життя ідеали честі та гідності, свідчення чому можемо знайти у численних народних піснях, думах, переказах, тощо.

Разом з тим, постає сталий для української культури ідеал – ідеал господаря, який формується на ґрунті хліборобського устрою життя українського суспільства, та відображає інтереси всього українського народу. Він є взірцем гідного людини життя, у якому присутні стабільність і впевненість, забезпечене життя і щаслива доля, якої можна досягти через самовіддану та творчу працю. Українська родина репрезентує моделі виховання дівчаток та хлопчиків, які, завдяки залученню до праці, виховуються як майбутні господар і господиня, здатні підтримувати порядок і охайність у домі та на подвір'ї, де все є чисто прибраним і прикрашеним. Дівчата навчаються вишиванню, ткацтву та іншим народним ремеслам, хлопці – чоловічій праці, умінню вправлятися з кінями, обробляти угіддя, опановувати ремесла тощо. Прагнення виховати чесну та працелюбну людину відображається у численних українських прислів'ях та приказках. Самовіддана праця активно заохочується: *“Будеш трудиться – будеш кормиться”, “Добра пряжа на шкірку напряде”, “Добре тому ковалеві, що на обидві руки кує!”*, *“Чесне діло роби сміло!”*, *“Зароблена копійка краща за крадений карбованець”* тощо.

При цьому підкреслюється естетичний вимір самої праці – людина, що добре робить своє діло, удостоюється найвищого визнання, стає прикладом для наслідування: *“На дерево дивись, як родить, а на чоловіка, як робить”, “Не місце красить чоловіка, а чоловік місце”, “Не святі горшки ліплять, а прості люди”* тощо. Невідповідність же такому ідеалові, навпаки, засуджується: *“Лежачого хліба ніде нема”, “Печені голуби не летять до губи”, “Треба нахилиться, щоб з криниці води напиться”, “Не побігаєш – не пообідаєш”, “Яка кроква, така й лата, яка праця, така й плата”, “Без діла жить – тільки небо коптить”* тощо.

Подекуди викриття таких людських вад, як лінощі чи незграбність, виявляється в іронічному висміюванні та навіть відвертому сарказмі: *“Лінивий у своїй хаті змокне”, “У ледачого хазяїна і чоботи з ніг украдуть”, “– Іване, ходи робити! – Ноги болять. – Іване, ходи їсти! – Іду, іду!”*, *“– Що ваші дівчата роблять? – Шують та співають. – А мати? – Порують та плачуть”* тощо.

Завданням естетичного виховання, відповідно, полягає в тому, щоб сформувані у дитини ставлення до праці як до перетворюючої діяльності, виховання у неї розуміння того, що саме праця і є діяльністю, яка здатна звеличити людину, піднести її над буденністю до рівня творця. Естетичне виховання здійснювалось відповідно до загального гуманістичного стилю української народної педагогіки, якій притаманні такі риси, як кордоцентризм, ліризм, мрійливість і лагідність. Все це відобразилося у ставленні до дитини як до найвищого божого дару, який тільки може отримати родина. Жорстоке ставлення до дитини в народній педагогіці суворо засуджується, розумна ж вимогливість до неї, навпаки, усіяко заохочується. Звідси – особливе ставлення до освіти та виховання, яке полягає у заохоченні дитини до здобуття знань і умінь: *“Наука не мука, за плечима не носить”, “Книжка – маленьке віконце, та через нього увесь світ видно”, “З усіх скарбів знання найцінніше, тому що воно не може бути ні вкраденим, ні загубленим, ані знищеним”, “Мудрим ніхто не вродився, а навчився”, “Краще з розумним двічі загубити, ніж із дурнем раз знайти”* тощо.

Естетична складова є невід'ємною частиною всієї системи народної педагогіки, яка пронизує червоною ниткою весь спектр виховної проблематики та відображається у її засадничих ідеях та головних принципах: природовідповідності, культуровідповідності, народності, трудовому характері виховання тощо.

Принцип природовідповідності виховання, перш за все, відображає одвічне прагнення людини віднайти гармонію у її взаємодії зі світом природи. Народна мудрість влучно підмічає необхідність враховувати у процесі виховання вікові особливості розвитку дитини, що відображає включеність її життя до циклічності перебігу природних процесів. Найкращим часом для виховання є дитинство і підлітковий вік, бо психіка юної особистості гнучка й податлива: *“Гни дерево, поки молоде, вчи дитя,*

поки мале”, “З молодого, як із воску, що хочеш, те й виліпиш”. При цьому підкреслюється необхідність зважати на індивідуальні особливості вихованців: “В лісі й двох дерев нема однакових, не те що людей”.

Завданням естетичного виховання є гармонізація стосунків людини з природою, що послідовно та чітко виражається у народній системі виховання, зокрема – у календарній обрядовості. Передусім це стосується виховання дбайливого ставлення до природи, Матері-землі [2, с. 18], відображення особливої поваги народу до якої знаходимо в усній народній творчості: “Земля дає все і забирає все”, “Земля – мати наша, всіх годує і пестить”, “Аби земелька була нам доброю матір’ю, аби небо знало, що воно для нас, як батько”, “Хто на землі сидить, той не впаде”, “Дай землі, то й вона тобі дасть”, “Земля-трудівниця аж парує та людям хліб готує” тощо.

Значна увага приділялась засвоєнню дітьми природних прикмет, що мало на меті розвинути у них такі якості, як увага, спостережливість, бажання пізнавати навколишній світ, а також сприяло послідовному оволодінню такими народними знаннями, як травництво, основи народної медицини освоєнню навичок землеробства тощо. Спостереження за природою впродовж століть нагромаджувались українським народом у формі численних прислів’їв та приказок, в яких народна пам’ять закарбувала величезний обсяг корисної для людини інформації. В образній формі ці знання зберігають настанови та правила поведінки, що мають підтримувати усталений порядок світу, розкриваючи взаємозв’язок між явищами природи та працею людини на землі.

Особливе відображення ставлення українців до природи містить у собі народна пісня, свого захвату від якої не приховували не тільки українські етнографи, але й представники інших культурних парадигм. Зокрема, німецькомовний просвітитель та публіцист XIX ст. К. Е. Француз, спираючись на праці М. Костомарова, Ф. Боденштедта, Л. Штауфе, Г. Купчанко та інших фольклористів, які збирали та досліджували українські народні пісні, робить цікаве спостереження, яке стосується “невіддільності” поезії української пісні від природи: вона *“оживляє її, робить її співучасницею душевних радощів і мук. Трави й дерева, птахи й звірина, небесні світила, ранок і вечір, спека й сніг: все дихає, думає, відчуває разом з людиною, все звертається до неї чарівним голосом то зі співчуттям, то з надією, то з пересторогою”* [4, с. 157]. Дослідник звертає увагу на особливий символізм пісенної мови – жодна згадка про дерево чи пташку на початку пісні аж ніяк не є випадковою, більше того – розуміючи символічне значення вибраного об’єкта живої природи, можна передбачити подальший розвиток подій. До прикладу: якщо пісня сумна, то *“стоїть верба над водою, низько похилившись”*; якщо йдеться про загибель героя, то *“вітер у дубовім лісі обриває листя”*; коли необхідно прославити доблесть, то *“пливе по морю білий лебідь”*; коли ж віщується майбутнє – *“прилітає зозуля”*. Коли йтиметься про радісні події, на початку пісні згадуються бузина і ружа, до загадкових подій підготовляє рута, до глузливого змісту – сіно, до оповіді про злочини – болиголов чи беладона [4, с. 157-158]. Дитина, яка виховується у такій традиції, отримує широку образну палітру для висловлення власних думок і почуттів, адже усі перераховані засоби виховання сприятимуть розвитку творчого мислення та особливого духовного ставлення до світу.

Принцип культуровідповідності виховання проявлявся у підготовці молоді до життя в конкретному суспільстві. Для перевірки рівня такої підготовки у різних суспільствах здавна використовувались численні ініціативні практики, які складались із визначених випробувань і перевірок та полягали у встановленні вимог, виконання яких мало підготувати молодь до дорослого життя в конкретному суспільстві. Наприклад, українська дівчина, перед тим, як вперше піти на вечорниці, повинна була напярсти пряжі, наткати полотна, вишити певну кількість рушників та хустин, розмалювати піч тощо. Народна педагогіка вважає кожну людську особистість продуктом, носієм і творцем культури свого народу.

Принцип народності виховання передбачає виховання людини в дусі народних ідеалів, із використання близьких йому психологічних засобів. Найважливішим засобом народного виховання виступає рідна мова, відтак особливе місце в естетичних традиціях українського народу займає словесний фольклор, у якому народне слово доведене до найвищих зразків майстерності. Система

народної освіти є цілісною та довершеною, процеси навчання та виховання у ній становлять єдине ціле. Поруч із розумовим, фізичним, трудовим і моральним вихованням особливе місце відводиться вихованню естетичному, завдяки якому на Україні набуває надзвичайного поширення художня творчість. Активно та творчо пізнавати світ маленькій людині допомагали загадки, покликані сприяти розвитку у дітей кмітливості, спостережливості та асоціативного мислення; скоромовки, що мали сприяти формуванню правильної вимови та артикуляції; лічилки, замовляння. Усі ці мудрі народні винаходи сприяли формуванню у дитини почуття гумору та веселої вдачі. Можна без перебільшення вважати названі малі фольклорні жанри естетичною формою передання новим поколінням узагальненого досвіду народу. Значна роль у процесі духовно-практичного освоєння дійсності відводилась естетиці дитячої іграшки, що особливо відобразилось у розповсюджених на території всієї України традиціях писанкарства. Педагогічна мудрість народу виявлялась у дитячих іграх та таночках, у розмаїтті казок. Світ української казки відзначається високохудожнім стилем змалювання подій та динамізмом сюжету, що дає їй змогу поєднувати у собі розважальну функцію із виховною метою. Засобами казки у дитини формуються уявлення про моральні цінності і чесноти, добро і зло, що непомітно інтеріоризуються у свідомості, стаючи її внутрішнім надбанням.

А. Дорога, у своєму дослідженні, присвяченому естетичним вимірам традицій української культури, влучно зазначає: "первісні смислові значення народної педагогіки у справі естетичного виховання мають історичну тяглість" [2, с. 22-23]. І на сьогодні давні традиції естетичного виховання українського народу відтворюються у сім'ї, дошкільних виховних установах, початковій школі. Завжди актуальними засобами естетичного виховання залишаються звернення до світу природи, виховання у процесі праці, організація та перетворення побуту, що допомагає виробленню у дитини здатності розуміти та відчувати мистецтво, дає їй можливість прилучатися до активної художньої творчості [2].

Слід зауважити, що традиції естетичного виховання в українській народній педагогіці загалом, та у її фольклорі зокрема, пронизують практично всю систему виховання особистості. Народна душа українського народу з притаманним їй поетичним осмисленням дійсності робить засобом естетичного виховання не тільки навколишній світ природи, але і власну наполегливу працю, намагаючись зробити естетичним кожний вид людської діяльності та прищеплюючи молодому поколінню такі ж прагнення до утвердження ідеалів краси у кожному предметі навколишньої дійсності.

Використана література:

1. Андрущенко Т. І. Проблема виховання естетичного в українському культурному дискурсі в період глобалізації та інформаційної революції / Т. І. Андрущенко // Проблема естетичного в культурі: матеріали до спецкурсу. – К. : Університет "Україна", 2011. – С. 219-245.
2. Дорога А. Е. Естетичні виміри традицій української культури / А. Е. Дорога. – К., 1999. – 36 с.
3. Скрипнікова С. В. Досвід естетичного виховання в Україні: витоки, сучасний стан та перспективи розвитку // Естетична освіта педагога : колективна монографія / Т. І. Андрущенко, П. М. Грицаєнко, А. Є. Дорога [та ін.] ; за ред. Т. І. Андрущенко. – К., 2015. – С. 99-116.
4. Француз К. Е. Українська. Культурологічні нариси / К. Е. Француз ; пер. з нім. ; передмова й коментар Петра Рихла. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2010. – 292 с.

Abstract

In the article the features of aesthetic education in Ukraine as part of traditional pedagogics, which finds expression in Ukrainian folklore.

Keywords: *aesthetic education, ethnopedagogics, folk art.*